

Gipuzkoako azterketa soziolinguistikoa

Euskararen erabilpena

Siadeco

Sarrera

Gipuzkoako Foru Diputazioak *Siadeco* taldeari eskaturiko Azterketa Soziolinguistikoaren Lehen Zatiaren laburpen eta konklusioak aurkezten ditugu hemen, halako ikuspegi orokor bat eskainiz.

Hemen bildu ditugun datuak, hiru ataletan zehatzago aztertu ditugunak berak dira. Atal horiek honela banatzen dira:

1. Euskararen presentzia leku publikoetan (Enparantza, Kale, Pasaleku etab.etan).
2. Euskararen presentzia udal-erakundeetan (Udal-Batzordea eta Udal-Administrazioan).
3. Euskararen presentzia gizarte-zerbitzuetan (Komertzio-Zerbitzuetatik hasi eta Diru-etxe, Garraio eta Zerbitzu Pertsonal eta Profesionalak).

Atal bakoitzaren xehetasunak eta emaitzak azaltzen hasi baino lehen, lan hau nolabait berria eta orain arte egingakoen ezberdina

* Hona lan osoaren fitxa bibliografikoa: *SIADeco: Gipuzkoako Lurraldean euskararen normalizazioaren plangintzaren lehen urratsak. 2. fasea: euskararen erabilpena leku publikoetan, udal-erakundeetan eta gizarte-zerbitzuetan*. Gipuzkoako Foru Aldundia. Abendua, 1983.

Atal bakoitzaren xehetasunak eta emaitzak azaltzen hasi baino lehen, lan hau nolabait berria eta orain arte egindakoen ezberdina dela esan beharra dago. Berria, bai gaiaren aldetik eta bai metodoaren aldetik.

Gaiaren aldetik, aztertu nahi dena euskararen erabilpen erreala edo efektiboa delako. Orain arteko lanetan (biztanleen zentsua, inkestak, etab.etan), jendearen erantzunak jasotzen dira, jendeak esandakoa, alegia. Oraingo honetan, berriz, jendearen jokaera edo konportamendu errealak jaso nahi izan ditugu. Ez jendeak esaten duena, jendeak egiten duena baizik.

Metodoaren aldetik ere ezberdina da. Lehen aipaturiko lanetan, jendeari galderak egiten zaizkio hizkuntzaren ezagupideaz eta erabilpenaz, hizkuntzarekiko eritziaz eta jarreraz erantzunak eskatuz. Oraingo honetan jendeari zerbait galdetzen bazaio ere, jendeak zer egiten duen obserbatu eta kontutan hartu egiten da, batez ere.

Ikuspuntu honetatik, bildu ditugun datuak informazio aberats eta interesgarria ematen digutela ezin uka.

Atal bakoitzari dagozkion xehetasunak atal bakoitzaren barnean agertuko ditugu.

1. Euskararen presentzia leku publikoetan

Euskararen presentzia leku publikoetan bi eratara aztertu dugu. Alde batetik euskara idatziaren eta bestetik euskara mintzatua- ren presentzia. Horretarako, Probintzian zehar, 83 Udalerrietan (Mendaro eta Lasarte ere kontatu ditugu) eta Donostian 13 auzoetan aurrez izendaturiko zenbait puntutan (Kale Nagusia, Herriko enparantza, erosketa-kalea, etab.etan) zenbat euskara ageri den mementuko «flash» baten antzera neurtu nahi izan dugu.

Alde batetik, begiak ireki eta begibistan dagoen guztia irakurri; eta beste aldetik, belarriak adi jarri eta izendatutako egunetan, orduetan eta lekuetan zegoen jendetik (haurrak, gazteak, helduak eta zaharrak bereiziz) zenbat ari ziren euskaraz hitzegiten kontaketa xehe baten bidez jasoz.

Hona emaitza edo erresultaduak.

1.1. Euskara idatziaren presentzia¹

Kontatu ditugun 10.260 iragarki edo idazpuntuen banaketa hau da:

Euskaraz bakarrik idatziak.....	2.618.....	%25,5
Bi hizkuntzetan idatziak.....	1.385.....	%13,5
Erdaraz bakarrik idatziak.....	6.257.....	%61,0

Erdara da, beraz, nagusi iragarkien munduan. Nagusitasun hau, ordea, oraindik gehiago nabarmentzen da iragarkiak sailka aztertzean. Izan ere publizitate komertzialean eta establezimendu komertzialen izenetan erdararen proportzioa %85,6ra igotzen da, eta euskaraz bakarrik dagoena %6,6ra jaisten da, beste %7,8 bi hizkuntzetan dagoelarik.

Datu hauen argitan zera esan daiteke: euskarak ez duela gaurregun balio komertzialik. Arazo komertzialetan, negozio-kontutan alegia, ez dagoela euskararentzako lekurik. Erdara da nahiko eta bera da nagusi.

Bestalde, euskara idatzia gehien erabiltzen da

Lekuen izen ofizialetan.....	%67,2
Publizitate politikoan.....	%47,6
Elkarteen izenetan.....	%42,4

Erabilpen-mota hauek adierazten dute euskarak balio sinbolikoa ez-ezik, adonu edo dekorazio gisako funtzioak ere betetzen dituela. (Krutwig-ek ere esaten duen «uso heraldikoa», alegia). Batez ere zenbait elkartetako izenen grafia ikusiz gero, euskara gauza bitxi bezala agertzen dela ezin uka, egurrez edo burdinaz egindako hizki bereziak erabiltzen bait dira horrelako tokietan, euskarazko izen dotoreak kanpoan jartzeko, nahiz eta gero barrenean jendea erdara hutsean mintzatu.

Jakina da probintzia osoa ez dela berdina edo homogenoa. Bi motatako diferentziak nabari dira:

1.1.1. Diferentzia geografikoak (bailara edo eskualdeen artekoak)

Euskaraz bakarrik idatziaren presentziarik haundiena Tolosaldean aurkitzen da (%44,5). Azken urteotan Tolosaldea Berreuskalduntzeko Elkartearen eraginez eta bailarako zenbait Udalen laguntzaz egin den lanari esker. Gero Urola (%39,8) eta Kosta (%34,8) datoz. Presentziarik baxucna Bidasoa Behcan (%6,9) eta gero Donostia (%21,7), Goierri Garaia (%22,6) eta Oiartzualdean

(%23,0). Azken hauek dira Probintziaren bataz bestekoaren azpitik aurkitzen direnak. Beste eskualde edo bailaratan Probintziaren bataz bestekoaren gainetik eta euskaldunenak diren bailaren azpitik dabilta.

Eskualde guztietan, ordea, publizitate komertzialari dagokionez, esan behar da ez dela diferentzia handirik nabari. Bailara guztietan %75 baino gehiago erdara hutsean egiten da eta bailara euskaldunenetan ere ez da hortik behera jaisten, gorago igotzen baizik Urolan (%88,7) eta Kostan (%91,3).

1.1.2. Diferentzia demografikoak (Udalerrri txiki eta handien artekoak)

Espero zitekeen bezala, Udalerrri txikietan, 1.000 biztanle baino gutxiago dituztenetan, euskara idatzia gehiago agertzen da Udalerrri handiagoetan baino (%50-60). 1.000 biztanletik 5.000 bitartekoetan (%30-50) eta 5.000tik gorakoan artean, berriz, ez dago alde handirik.

Zenbat eta Udalerrri handiagoak, orduan eta euskara idatziaren presentzia eskasagoa, beraz. Halere, esan beharra dago, euskaraz idatzia dagoen gehiena lekuen izenei eta elkarteen izenei dagokiela. Alderantziz, publizitate komertzialari dagozkion idazti gehienak erdara hutsean agertzen dira.

Konklusio gisara, garbi agertzen da, beraz, euskara erabiltzerakoan publizitate komertziala egiten duten etxeek eta erakundeek ez dutela aintzakotzat hartzen eskualde bakoitzean dagoen euskaldungoaren proportziorik, ez eta Udalerrri bakoitzean dagoenik.

1.2. Euskara mintzatuaren presentzia²

Gipuzkoako 83 Udalerrrietako enparantza, ibilbide, erosketakale, txikiteo-kale, jolastoki eta abarretan 60.000 pertsona inguru (58.910 juxtu izateko) kontatu ditugu. Adin taldeka banatuz:

10.012	haurrak
16.103	gazteak
27.910	helduak
4.885	adinekoak

Bildu ditugun datu hauetatik, bidezkoak diren bi mailatako ponderazio edo pisu-egokitzeak egin behar izan ditugu: Udalerrri bakoitzeko jendetzaren arabera bailara edo eskualde mailakoa bat,

eta adin-taldeen egituraren arabera bestea. Izendatutako egun eta orduetan Probintzian zehar euskaraz hitzegiten ari zirenak, datu hauen arabera, ez ziren %25era iristen.

Datu hau behar bezala baloratzeko, kontutan hartzen badugu Gipuzkoan ongi edo zerbait hitzegiteko gaitasuna dutenak %55era iristen direla, euskara erabiltzen dutenak ez dira, beraz, erdira ere iristen. Bestalde, datu orokor hau adin-taldean arabera banatzen badugu, zera agertzen da:

Euskara gehien erabiltzen dutenak, adinekoak direla:	%36,2
Ondoren, helduak eta haurrak	} %25,3 %26,6
Euskara gutxien erabiltzen dutenak, gazteak direla:	

Ageri denez, ikastola eta beste ikastetxei esker noski, badago errekupeazio-seinalerik haurren aldetik. Agian ez da oso indartsua eta ikuskizun dago gazte izatera iritsitakoan jarraituko duen ala ez.

Daturik harrigarriena gazteen erabilpenari dagokiona da, noski; eta kezkarriena ere bai, hauen artean bait dago ikastoletatik pasa den jendearen multzo haundi bat. Bestalde, jakina da hizkuntzaren etorkizuna, ona ala txarra, horien baitan dagoela.

Datu hauek hobeki ulertzeko adin-taldean artean ezagupide-maila kontutan hartzen badugu, lehenaz gainera gauzak argitzen dira. Ongi edo zerbait hitzegiten dutela esan dutenak kontutan hartuz zera ageri da:

	<i>Ezagupidea</i>	<i>Erabilpena</i>
Adinekoen artean (zerbait eta ongi)	%62,0	%36,2
Helduen artean	%57,7	%25,3
Haurren artean	%56,5	%25,6
Gazteen artean	%56,1	%16,4

Datu hauen arabera euskara ongi dakitenen talderik handiena ez bada ere, gazteen taldea euskara ongi edo zerbait dakiten taldeen parean agertzen da. Hauek dira, beraz, euskararen ukipenik handiena izan dutenak, batez ere ikastoletatik eta beste ikastetxeetatik pasa direnak. Halere, hauek dira euskara gutxien erabiltzen dutenak.

Euskara idatziarekin gertatzen den bezala, euskara mintzatua ere Probintzia osoan giro bera ez dagoela esan beharrik ez dago. Hemen ere bi motatako diferentziak agertzen dira.

1.2.1. Diferentzia geografikoak (bailaraka dauden diferentziak)

Euskararik gehiena Urola bailaran egiten da (%76,8), gero Kosta eta Tolosaldean (%50 eta %46). Ondoren Goierri Behean eta Deba Garaian (%38,3 eta %34,4). Probintziaren batz bestekoaren azpirik datoz, bestalde, Deba Behea (%24,3) eta Goierri Garaia (%19,9) eta batez ere Donostialdea (%12,5) eta Bidasoa Behea (%17,2).

Iku daitekeenez, Probintziako bailararik industriatu eta hiritartuenak dira erdaldundenak, Donostialde osoa eta Bidasoa Behea batez ere. Eskualde horietan euskararen presentzia benetan eskasa da. Arrisku handi bat nabari da bailara hauetan: euskara itzuliezinezko, errekeratuezinezko puntu batetara iristekoa alegia. Eskualdeak edo bailarak osoan hartuta horrela gertatzen bada, adin-taldeak kontutan hartuz gero diferentzia horiek berdintsuak jarraitzen dute. Izan ere, kasu guztietan gazteak dira euskara gutxien erabiltzen dutenak, gero haurrak eta helduak eta adinekoak (zaharrak) gehien erabiltzen dutenak.

1.2.2. Diferentzia demografikoak (Udalerrri txiki eta handien artekoak)

Udalerrrien tamainak zerikusi handia duela garbi azaltzen da. Izan ere, zenbat eta Udalerrri handiagoa, orduan eta euskararen erabilpen txikiagoa. Prozesu oso nabarmena da. 3 edo 4 maila egin daitezke:

1. 1.000 biztanle baino gutxiago dituztenak (88,2-78,1)
2. 5.000 biztanle baino gutxiago dituztenak (63,6-50,3)
3. 20.000 biztanle baino gutxiago dituztenak (28,7-29,3)
4. 20.000 biztanle baino gehiago dituztenak (14,4-11,6)

Udalerrriaren tamainaren arabera adin-taldetako euskararen erabilpenak ere badiu zenbait berezitasun. Adibidez 1.000 biztanle baino txikiagoetan euskara gutxien erabiltzen dutenak haurrak dira, eta ez gazteak. Tamaina horretatik gorakoetan, berriz, gazteak dira guztietan gutxien erabiltzen dutenak. Badirudi herri txikiak haurren artean, datu-bilketa egin zen egunetan kanpotar batzuk ere kontatu zirela. Eta horiek gehienak erdaldunak ziren.

Konkusio gisara euskara mintzatuari buruz esan daitezkeen gauzarik garrantzitsuenak, honako hauek dira:

- Euskaldunen artean, euskaradunen artean alegia, erdiak baino gutxiago direla euskara erabiltzen dutenak.
- Bereziki euskaldun gazteak direla euskara gutxien erabil-

tzen dutenak eta fenomeno hau harrigarria ez—ezik kezka-garria ere badela.

- Haurren aldetik errekuperazio—seinale batzuk ageri direla. Haurrek euskara gazteek baino zerbait gehiago erabiltzen bait dute. Ikuskizun dago, ordea, erabilpen hori iraunkorra den ala gaztaroan bukatzen den.

Guzti honek adierazten diguna, sakon—sakonean eta zalantzarik gabe, zera da: egia bada erabiltzen ez den hizkuntza batek ez duela irauten, euskarak daraman bidetik bere egunak ez direla oso ugariak izango.

Bestalde, egia bada hizkuntza bat ez dela galtzen ez dakitenez ikasten ez dutelako, dakitenez ez dutelako erabiltzen baizik, euskara egoera horretara hurbiltzen ari dela ezin uka.

Azkenik, euskara—erdera hizkuntzen arteko indar—erlazioa erdararen aldera zeharo desorekatua dagoela ikusirik, honek esan nahi du hizkuntzaren sustutuzio—prozesua (erdarak euskararen lekua okupatua duela, alegia, ez administrazio edo komunikabideetan bakarrik, baizik eta gure herrietako enparantza, kale eta jolas—tokietan) gure Probintzian ere oso aurreratua eta finkatua dagoela.

2. Euskararen presentzia Udal—Erakundeetan

Arlo honetan, inkesta bidez jaso nahi izan den informazioa bi-koitza edo bi eratakoa zen:

1. Alde batetik, 1979.eko Udal—Hauteskundeetan ondorioz sortu ziren Udal—Batzordeak, Batzorde Politikoak alegia, euskararen aldetik zer—nolako egoeratan aurkitzen ziren jakitea, nahiz eza-gupide aldetik nahiz erabilpen aldetik.
2. Beste aldetik, Udal—Administrazioan euskarak zenbaterainoko sarbidea izan duen, alpardiko urteetan, lehen aldiz, herritarrek aukeratutako Udal—Batzorde horien eraginez.

Nola kasu batean hala bestean, jakin nahi zen, ea zenbat pertsona, nahiz zinegotzien nahiz funtzionarioen artean, ziren euskaldunak (euskara—dunak, noski) eta ea zenbaterainoko lekua egin dioten euskarari, nola hitzez hala idatziz, Udal—Batzordeetan eta Udal—administrazioan. Jakin nahi izan genuen baita zer—nolako erabakiak hartu dituzten joan diren 4 urte horietan (Udal—Zerbitzuetan euskararen erabilpena gehiagotzeko).

2.1. Euskararen presentzia Udal-Batzorde Politikoetan

2.1.1. Udalerrien mailan

Guztira 83 Udalerri kontatu ditugu (Mendaro eta Lasarte ere bai).

2.1.1.1. Euskararen ezagupidearen aldetik

- Gipuzkoa osoan ez dago Udal-Batzorde bat ere zinegotzi euskaldun gabekorik. Guztietan bada norbait baino gehiago. Gutxien dituenak 4 ditu.
- Udal-Batzordeko partaide guztiak euskaldun direneko kasuak %53,8ra iristen dira: 43 Udal-Batzorde.
- Udal-Batzordeko partaide gehienak euskaldun diren kasuak %91,6ra iristen dira: 76.
- Udal-Batzordeko partaideak euskaldun/erdaldun berdin direnak %2,4 dira.

Udal-Batzordeko partaide gehienak Erdaldun direneko kasuak %6,0 besterik ez dira: 5 (Irun, Errenteria, Pasaia, Donostia eta Olaberria).

Euskararen ezagupidearen aldetik, beraz, garbi dago euskaldunak direla Udal-Batzorde gehienetan maioria nabarmena. Egoera hau ikusita, esan daiteke euskararen erabilpenaren aldetik ere horrelako zerbaiek espero izatea bidezkoa litzatekeela.

2.1.1.2. Euskararen erabilpenaren aldetik

- Lehenik, Udal-Batzordeko ordezkarien erantzunak aztertuko ditugu; horien arabera:
 - %73,3 (60/83) Udal-Batzordekideek euskara gehiago erabiltzen dute beren artean.
 - %65,1 (54/83) Udal-Batzordekideek euskara gehiago erabiltzen dute herritarrekin.
- Ageri denez, euskararen erabilpena puntu asko jaisten da ezagupidearekin konparatuz gero; halere, nahiko goitik agertzen dira erantzunak; eta zinegotzien jokoerak aztertzerakoan ikusi ahal izango dugu garbiago zenbateraino erabiltzen den euskara Udal-Batzordeetako bilkuretan.

2.1.2. Zinegotzi edo kontzejalen mailan

Guztira 938 zinegotzi edo kontzejal kontatu ditugu (Batzuk falta dira: bajak, dimisioak etab.)

2.1.2.1. *Euskararen ezagupidearen aldetik*

Horietatik 760 *(%81,0) euskara ezagutzen dutenak dira. Jaki-na denez, Udal-Batzorde bakoitzeko gutxienez 5 pertsona aukeratu ziren. Guztiak kontaturik Gipuzkoan ez dago Udal-Batzorderik 4 zinegotzi euskaldun baino gutxiago duenik.

Garbi ageri da hemen, Udal-mailarako zinegotziak aukeratzekoan euskaldun izateak zerikusi dezente izan duela. Izan ere, probintziako jendetza osoak duen euskararen ezagupide %55ekoa denez, Udal-Batzordeetako zinegotzien artean askoz altuagoa da (%81).

Gezurra dirudi, proportzio horiek kontutan izanik, euskararen erabilpena maila batera nola ez duten jaso. Ikus dezagun zertan den:

2.1.2.2. *Euskararen erabilpenaren aldetik*

- Euskara bakarrik edo erdara baino gehiago erabiltzen dutela diotenak

Barnekoekin: %70,0
Herritarrekin: %65,7

- Bi hizkuntzak berdin erabiltzen dituztela diotenak

Barnekoekin: %0,5
Herritarrekin: %15,7

- Erdara euskara baino gehiago edo bakarrik erabiltzen dutela diotenak

Barnekoekin: %29,5
Herritarrekin %18,1

Hemen ere, nahiz eta erabilpena ezagupidea baino bajuagoa izan, erantzun nahiko optimistak agertzen dira.

Gero, Udal-Batzordeko pleno edo bilkuretan edo Komisio berezietan proportzio horiek asko jaisten dira.

Izan ere, euskara bakarrik erabiltzen dutenak %44,6 besterik ez bait dira. Beraz erdiak ere ez dituzte beren bilkurak euskaraz giten.

Euskara idatziari dagokionez, berriz, oraindik askoz beherago jaisten dira proportzioak. Euskara idatziz erabiltzen duten zinegotzi euskaldunak ez dira %19,3 besterik ere herritarrekin erabiltzen dutenak oraindik gutxiago: %15,9 besterik ez. Datu hauen azpian dagoen arazoa bikoitza da, noski: Euskara utzi eta erdarara erraz pasatzen dela Udal-Batzordeetako bilkuretan; eta, bestalde, euskaraz eskolatu gabeko jendea dela gehiengoa.

2.2. Euskararen presentzia Udal-Administrazioan

Gipuzkoa osoan 3.343 Udal-enplegatu kontatu ditugu. (Ez dira hemen sartzen ez ebentualak ez durute baterako kontratatatuak).

2.2.1. Euskararen ezagupidearen aldetik

3.343 funtzionari horietatik 1.095 (%32,8) dira euskaldunak. Beraz, Udal-funtzionarioen artean hirutik bat bakarra da euskaldun. Probintziako jendetza osoaren batz bestekoa (%55) baino dezente bajuagoa. Udal-funtzionarioen artean, erdaldun gehiago dago, beraz, herritarren artean baino.

Ezaguna da horien artean Udal-Administrazioan urte asko daramatzan zenbait funtzionari erdaldun eta euskalduntzeko asmorik ere ez duena dagoela.

Nolanahi ere, esan beharra dago Udal-funtzionarioek euskara ez jakiteak berebiziko traba suposatzen duela Udal-Administrazioan euskarari sarbidea eman ahal izateko.

Jakina da, baita, Udal-funtzionario erdaldunak ezin diezaioketela herritar euskaldunari zerbitzu egoki bat eskaini, herritar erdaldunari eskain diezaiokena bezain egokia behintzat ez.

Alderdi honetatik eta probintziako eskualde edo bailaretako egoera kontutan harturik, esan beharra dago, euskararen ezagupidez Udal-funtzionarioiak hobe egokitzen direla eskualde euskaldunetan (Urola, Kosta, Tolosaldea, Goierri Behea, etab.) erdaldun-ductan baino (batez ere Donostian, Oiartzualdean eta Bidasoan). Horietan dira gainera ugarietak, Udalerrien tamainaren arabera.

2.2.2. Euskararen erabilpenaren aldetik

2.2.2.1. Euskara mintzatua

Udal-Administrazioetik jasotako erantzunen arabera, zera agertzen da: Euskaldun diren funtzionarietatik erabiltzen dute:

— Euskara bakarrik edo gehienbat:

Bertakoekin %36,8
Herritarrekin %45,2

— Bi hizkuntzak berdin:

Bertakoekin %5,7
Herritarrekin %4,9

— Erdara bakarrik edo gehienbat:

Bertakoekin %57,5
Herritarrekin %49,9

Garbi dago, Udal-enplegatu euskaldunen artean erdara gehiago erabiltzen dela euskara baino.

Erreferentzia bezala enplegatu euskaldunak hartu ordez, Udal-enplegatu guztiak hartzen baditugu, orduan euskararen erabilpena horrela jaisten da:

— Euskaraz bakarrik edo gehienbat:

Bertakoekin %11,8
Herritarrekin %14,4

— Bi hizkuntzetan erdibana:

Bertakoekin %2,5
Herritarrekin %1,6

— Erdaraz bakarrik edo gehienbat:

Bertakoekin %85,7
Herritarrekin %84,0

Erdara agertzen da nagusi eta indar handiz, gainera. Euskal Administrazioa euskalduntzen hasi bada, han dago oraindik zeregina. Izan ere, zenbait Udal-Zerbitzutan ez diote oraindik inolako sarbiderik eman ez euskara idatziari ez mintzatuari. Administrazioen hizkuntza erdara da, eta kitto. Nahiz eta Eibarko alkateak eta, egoera hori aldatu nahian, «Euskaraz eta Kito!» slogana kaleratua izan. Probintziako zenbait eskualdetan euskara mintzatuaren erabilpena ongi egokitzen da herritarrekin eta enparantzetan edo gizarte-zerbitzuetan baino ere gehiago oraindik.

2.2.2.2. Euskara idatzia

Udal-Administrazioan hitzez euskara gutxi erabiltzen bada, idatzizko erabilpenari buruz jasotako datuak oraindik makurra goak dira.

Izan ere, funtzionari euskaldunetatik euskara idatziz normalki

erabiltzen dutenak %11,1 eta %30,9 besterik ez dira. Gainerakoek oso gutxi erabiltzen bait dute.

Bailarako edo Eskualdeko datuak aztertzen direnean, zera agertzen zaigu: alderdi honetatik euskara mintzatuaren aldetik baino okerrago egokitzen direla eskualde bakoitzeko beharretara.

Izan ere, hasu gehienetan euskaraz taxu piska batez idatziko duen norbait aurkitzen lanak izaten dira. Itzultzaileak ez denean behintzat, eta Probintzian zehar 41 Udalerrietako funtzionariak ez dira euskaraz ezer idazteko gai, edo ez dute behintzat inoiz idazten. Eta horietakoak bailara guztietan ageri dira, baita euskaldunetan ere (Urola, Kosta, Tolosaldea, Goierri Behea): zenbait lekutan dagoen funtzionari bakarra erdalduna delako edo daudenak euskaldunak izan arren, alfabetatu gabeak direlako. Lehen ere esan dugu eta berriro ere esan beharra dago: badagoela Udal-Administrazioa euskalduntzen zer eginik!

3. Euskararen presentzia Gizarte-Zerbitzuetan³

Aurreko ataletan, euskararen presentzia leku publikoetan (enparantza, kale, jolastoki, etab.etan), alde batetik, eta Udal-Erakundetan, bestetik, aztertu ditugun bezalatsu aztertu nahi izan ditugu Gizarte-Zerbitzuak ere.

Aztertu ditugun Zerbitzu-motak hauek izan dira:

1. Komertzio-Zerbitzuak (taberna eta jatetxeak barne direlarik).
2. Diru-etxe eta Asegurantzak-Zerbitzuak.
3. Garraio eta komunikabide-Zerbitzuak.
4. Osasun- eta Gizarte-Ardura-Zerbitzuak.
5. Ostatu- eta Atsedeen-Zerbitzuak.
6. Zebitzu pertsonal eta profesionalak.

Datu-bilketa egiterakoan, bi bide erabili ditugu:

- Alde batetik, zerbitzu bakoitzeko arduradunekin elkarrizketaxo bat eginez, enplegatuen artean zenbat ziren euskaldunak jakiteko eta horietatik zenbatek, bai enplegatuen artean bai kanpoko jendearekin hitzegiterakoan, euskara erabiltzen duen jakiteko.
- Beste aldetik, konstatazio edo kontrastapen bat eginez zerbitzu horietako bakoitzean, bertan denboralditxo bat igaro-

tzean ea euskara idatziaren eta mintzatuaren presentzia zenbaterainoko zen neurtzeko.

Bi prozedura hauen bidez jakin ahal izan dugu gizarteko—zerbitzuetan dauden enplegatuen eritziak zenbateraino egokitzen diren errealitatearekin. Beste era batean esanda: enpleguak emandako eritzia gero errealitatean egia gertatzen den ala ez, frogatu nahi izan dugu, erabilpen erreala edo efektiboa zenbaterainokoa den jakiteko.

3.1. Ikuspegi orokorra

Bildu dugun informazioaren laburpen gisa, zera esan dezakegu:

— Guztira kontatu ditugun zerbitzuen kopurua	2.250	ingurukoa izan dela
— Bertan kontatu ditugun enplegatuen kopurua.....	7.583	ingurukoa izan dela
— Horietatik euskaldun direnak	3.491	%46,0
— Horietarik euskara beren artean erabiltzen dutenak	1.693	%48,5
— Horietatik euskara herritarrekin erabiltzen dutenak	1.672	%47,9

Datu horien arabera: enplegu guztietatik erdiak ere ez dira euskaldun. Enplegu euskaldunetatik erdiek ere ez dute euskararik erabiltzen ez beren artean ez herritarrekin hitzegiterakoan. Enplegatuen kopuru osoarekin konparatuz gero euskara erabiltzen duten enplegatuen proportzioa ez da %22koa besterik.

Datu hauen arabera, zerbitzuetako enplegatuen artean euskararen ezagupidea, jendetza osoaren artean baino zerbait baxuagoa (%55-46) den bezala euskara erabiltzen dutenena ere zerbait gutxiago dela esan behar (%25-22). Datu hauek esan nahi dute zerbitzuetako enplegatuen artean euskaldunen proportzioa herritarren artean baino baxuagoa dela.

Bestalde zerbitzu bakoitzean egindako egonalditxoan frogatu ahal izan dugunez, euskararen erabilpen erreala horren azpitik dago. Izan ere, euskara idatziari dagokionez:

Euskaraz bakarrik idatzitakoak ez dira	%5etik pasatzen.
Bi hizkuntzetan idatzitakoak ez dira	%15era iristen.
Guztira, beraz, euskara idatziaren presentzia ez da	%20ra iristen.

Kartel, iragarki, ohar eta izen guztietatik %80 baino gehiago erdaraz bakarrik idatziak daude. Idaztien mailan, erdararen nagus-

sitasuna nabarmena da. Hor ez da euskararentzat lekurik gelditzen.

Antzeko zerbait gertatzen da euskara mintzatuaren erabilpenarekin ere. Nahiz enplegatuen artean nahiz herritarrekin hitzegiterakoan, enplegatu euskaldunetatik ia erdiek erdaraz bakarrik hitzegiten dute. Horiek, euskaldunak izan arren, ez dute inoiz euskararik erabiltzen. Beste erdiak baino zerbait gehiago dira euskara erabiltzen dutenak, baina horietatik ere hirutik batek enplegatuen artean eta hirutik bik herritarrekin erdara erabiltzen dute. Euskara bakarrik erabiltzen dutenak ez dira enplegatu euskaldunen artean hirutik bat baino askoz gehiago. Erreferentzia bezala enplegatu guztien kopurua hartzen badugu, euskara bakarrik erabiltzen dutenak ez dira %18ra iristen enplegatuen artean eta herritarrekin hitzegiterakoan berriz %15era ez dira iristen.

Zifra hauek adierazten digute, Gipuzkoako Gizarte-Zerbitzuetan euskarari zenbaterainoko lekua egiten zaion eta noraino iritsia dagoen euskararen ordezkapen- edo sustutuzio-prozesua.

Euskararen erabilpena ez da zerbitzu-mota guztietan berdina. Euskara gehien erabiltzen duten zerbitzuak, berauen eritiziz behintzat, komertzio-zerbitzuak (taberna eta jatetxeak barne direlarik) eta zerbitzu pertsonal eta profesionalak dira (%50 baino gehiagok erabiltzen dute).

Gutxien erabiltzen dutenak Garraio- eta Komunikabide-Zerbitzuak (Renfe, Posta edo Korreo Zerbitzuak barne direlarik) eta Ostatu- eta Atsedeen-Zerbitzuak dira (%22tik 35era bitartean erabiltzen dute). Probitziaren batz bestekoaren inguruan, —beraz, erdiek baino zerbait gutxiagok— erabiltzen duten zerbitzuak Diru-etxe eta Asegurantz-Zerbitzuak eta Osasun- eta Gizarte-Ardura-Zerbitzuzak dira.

Konstatazio bidez erabilpen erreala aztertutakoan ere, gauza berdintsua azaltzen da.

Komertzio-Zerbitzuetan erabiltzen da euskararik gehiena (taberna, jatetxe eta harategietan batez ere, eta gutxiago jantzi, oinetako edo elektragailu-dendetan). Erdiak baino gehiagok euskara bakarrik erabiltzen du. Ondoren, baina maila apalagoan, Gizarte-Zerbitzu berezietan (batez ere erlijio-zerbitzuetan), zerbitzu pertsonal eta profesionaletan eta Diruetxe- eta Asegurantz-Zerbitzuetan. Sail hauetan, ordea, euskara bakarrik erabiltzen dutenak ez dira hirutik bat baino askoz gehiago.

Azkenik, presentziarik eskasena Ostatu- eta Atsedeen-Zerbi-

tzuetan dago (zinema, dantzaleku etab.etan) eta, batez ere, Garaio- eta Komunikabide-Zerbitzuetan. Sail honi buruz esan beharra dago, badirudiela ez direla oraindik jabetu euskara ere hizkuntza ofiziala dela, praktikan ez bada ere teoriaran bederen. Datu hauek agertzen dute argi eta garbi euskarak bizi duen marginazioa zerbitzu hauetan.

3.2. Ikuspegi zehaztuak

Aurreko zatian probintziako gizarte-zerbitzuetan euskara idaztearen eta mintzatuaren presentzia zenbaterainokoa den agertu dugu. Jakin badakigu, ordea, probintziako zona edo zati guztiak ez direla berdinak. Bestalde, zona bakoitzaren barnean ez da berdina egoera ezta herri txiki eta handietakoa. Horregatik bereziko ditugu batetik ikuspegi geografikoa eta ikuspegi demografikoa bestetik.

3.2.1. Ikuspegi geografikoa

Lehenbiziko datua: Euskararen ezagupidea, gizarte-zerbitzuetako enplegatuen artean zenbat diren euskaldun, alegia. Probintziaren batz bestekoaren azpitik, 4 bailara aurkitzen dira. Horien artean bajuen Bidasoa Behea (%9,4), gero Donostia Hiria (%27,5), Goierri Garaia (%39,8) eta azkenik Oiartzualdea (%41,6).

Beste muturrean aurkitzen dira beste 4 bailara euskaldunenak. Hala nola Urola (%88,5), Kosta (%78,2), Tolosaldea (%71,4) eta Goierri Behea (%68,3).

Bien artean gelditzen dira Deba Behea (%65,7) Deba Garaia (62,7) eta Hernanialdea (%56,3).

Bigarren datua: euskararen erabilpena. Enplegatuek emandako erantzunen arabera, euskararen erabilpena beti ere ezagupidea baino bajuagoa izan arren, bailara euskaldunetan probintziako batz bestekoaren gainetik dago enplegatuen artean nahiz herritarrekin hitzegiterakoan. Hala nola Urolan (79,5-54,0), Tolosaldean (70,4-78,4), Kostan (56,5-63,0) eta Goierri Behean (57,4-63,7).

Gero datoz, ezagupidearen kasuan bezala, beste 3 bailarak probintziaren batz bestekoaren zerbait azpitik dauden Deba Garaia eta Behea eta Hernanialdea.

Azkenik, 4 bailara erdaldunenak: Bidasoa Behea, Oiartzualdea, Donostia eta Goierri Garaia.

Datu hauek, erabilpen errearen konstatazioa egindakoan, behera jaisten dira kasu gehienetan; baina batez ere bailara erdaldunenetan, hala nola Bidasoa Behean non enplegatu euskaldunak (%89,2-84,7) erdaraz bakarrik mintzatzen bait dira. Goierri Garaian (65,2-71,4), Donostian (62,6-61,9).

Bailara euskaldunenetan, gehienetan behera egiten badu ere, bestean, Urolan batez ere eta zerbait gutxiago Kostan, Tolosaldean eta Goierri Behean, euskararen erabilpen erreala probintziaren batz bestekoaren nahiko gaintetik agertzen da.

Bildu ditugun datu hauen eskutik, konklusio gisa esan daiteke, euskarak bizi duen marginazio sozialaren ondorioz euskara erabilzteak inolako estimulurik ez duen neurrian, luzarora hizkuntzaren abandono edo utzipen jeneralizatu bat ekar dezakeela. Ez litzateke lehenbiziko kasua izango, ez eta Euskal Herrian ere.

3.2.2. Ikuspegi demografikoa

Eskualde bakoitzak berezitasunak baldin baditu, beste horrenbeste esan beharra dago Udalerrien tamaina kontutan hartzen denean. Izan ere, euskararen ezagupide eta erabilpenaren aldetik Udalerri txikien edo erdi-mailakoen eta Udalerri handien artean dauden diferentziek adierazten digutena ez bait da Udalerrien artean dagoen mailaketa bakarrik, baizik eta euskararen ezagupide eta erabilpenak zer-nolako lotura duen demografiako dinamika-rekin. Hizkuntzak zein etorkizun duen, alegia. Hizkuntza, berez, ezer ez bait da, hiztunik gabe.

Nola ezagupidearen hala erabilpenaren aldetik, espero zitekeen bezala, alde handiak ageri dira Udalerri txiki eta handien artean. Bien arteko muga bat 5.000 biztanle dituzten Udalerrietan ageri da (%75eko ezagupidea eta %60ko erabilpena). Beste muga bat, 20.000 biztanletik gora dituzten udalerrietan (%30etik beherako ezagupidea eta %25etik beherako erabilpena). Tartean 5etik 20 milara bitarteko Udalerriak (%50etik gorako ezagupidea eta erdiak baino gehixegoko erabilpena). Harrigarria da, guztiak enplegatu euskaldunak izanik, horrelako diferentziak egotea batzuetatik bestetara. Bestalde, erreferentzia enplegatu euskaldunena ez, baizik enplegatu guztiena eginez, diferentziak oraindik gehiago nabarmentzen dira. Lehenbizikoak %50etik gora gelditzen badira ere, erdikoak 25etik 50era bitartean daude, baina Udalerri handie-

tako proportzioak %10etik behera jaisten dira. Horixe da hain zuzen, euskararen presentzia erreala aztertu dugunean agertu dena. Udalerri txikienetan ia denek euskara erabiltzen badute (%80 baino gehiagok) eta mila biztanletik gorakoetan nabari dela beherakada bat (%60 baino gehiago), gero bost mila biztanle baino gehiago dituztenetan dagoela beste muga bat, %25 baino gehiago eta hogeit hamar mila biztanle baino gehiago dituztenetan bestea, %15 baino gutxiago. Ez dugu ahanzi behar lehenbiziko bietan ez dela Gipuzkoako biztanlego osoaren %10 ere bizi. Alderantziz, azkeneko sailean, 7 udalerriren artean probintziako biztanlegoaren erdia baino gehiago hartzen dutela.

Zati honen sarreran esan dugun bezala, demografiak duen zerkusia eta garrantzia kontutan hartzen baditugu, laster konturatuko gara, euskarak daraman prozesuaren joerak aldatzen ez badira, erdalduntze-prozesua erabat nagusitzeko arrisku bizia dagoela. Jenderik gehiena bizi den Udalerrietan egiten bait da euskararik gutxiena, edo erdararik gehiena; eta jakina da Udalerri handiek dutela demografi aldetik dinamikarik handiena. Beraz, gehien ugarituz joango direnak erdaldunak izango dira eta euskaldunen proportzioak beheraka jarraituko du, orain arteko jokabideak aldatzen ez badira behintzat.

Konklusio orokorrak

Aurreko ataletan aztertu ditugun datuak elkarrekin konparatuz gero, atera ditzakegu zenbait konklusio edo ondorio orokor nola euskararen ezagupideari hala erabilpenari dagozkionak.

1. Euskararen ezagupidea

Biztanleen zentsuaren azterketa egin zenetik jakina den bezala, zera ageri da:

- Euskaraz ongi edo zerbait hitzegiteko gai direnak, %55 direla
- Udal-zinegotzien artean euskara dakitenak, %81 direla
- Udal-administrazioko funtzionarioen artean, %33 direla
- Gizarte-zerbitzuetako enplegatuen artean, %46 direla

Datu hauen argitan garbi ikusten da hutsunerik handienak non dauden: Udal-Administrazioan eta baita Gizarte-Zerbitzuetan ere. Ez bata eta ez bestea ez bait dira herritarren arteko propor-

tziora iristen. Alderantziz, Udal-zinegotzien artean euskararen ezagupidea askoz altuagoa da.

Bi ondorio garbi atera daitezke, konklusio gisa:

- Udal-Administrazioa batez ere eta baita Gizarte-Zerbitzuak ere ez daudela, hizkuntzaren aldetik bederen, herritarren beharrei erantzun bat emateko kondizio egokietan.
- Gezurra dirudiela, Udal-Batzordeetan zinegotzi euskaldunen proportzioa altua izanik, nola ez duten euskararen erabilpena gehiago bultzatu. Udal-Batzordeetako bileretan ez-ezik, baita Udal-Administrazioan ere.

2. Euskararen erabilpena

2.1. Euskara idatziaren aldetik

- Leku publikoetan euskara idatziaren presentzia guztira %25,5era iristen bazen ere, lekuen eta erakundeen izenci esker gertatzen zela horrela esana dugu. Publizitate komertzialen %6,6ra jaisten bait zen eta, gainera, zona euskaldunak ez direla kontutan hartzen publizitate komertziala egiterakoan.
 - Udal-Administrazioan euskara idatziaren erabilpena zeinen eskasa den ere garbi ikusi dugu. Horretan bai kontzejalak eta bai funtzionariak bat datoz: inor gutxik erabiltzen duela, alegia. Gauza bera gertatzen da Udaletxeetan dauden iragarki, ohar, inpreso etab. ekin ere. Oso gutxi, ia ezer ez dagoela euskaraz bakarrik, zerbait gehiago bi hizkuntzetan eta gehiena erdara hutsean.
 - Gizarte-zerbitzuetan, berriz, euskara idatziaren presentzia orokorki harturik, beste ataletakoa baino eskasagoa da. Euskaraz bakarrik idatzia dagoena justu iristen bait da %5era eta beste %15 bi hizkuntzetan idatzia. Gainerako guztia, %80 baino gehiago, erdaraz bakarrik idatzia agertzen da.
- Guzti hauek kontutan hartuz, konklusio hauek ateratzen dira:
- Euskara idatziak ez duela sarbiderik ez Udal-Administrazioan ez Publizitate komertzialean, ez Gizarte-Zerbitzuetan. Guztietan nahiko arrotza gertatzen bait da.

- Euskara idatzia erabiltzerakoan ez dela aintzakotzat hartzen ezertarako lekuan lekuko euskaldunen proportziorik. Zonarik euskaldunenean ere, publizitate komertziala erdaraz egiten bait da.
- Euskarak balio sinboliko eta dekoratiboa besterik ez duela gure gizartean, lekuen izenak, propaganda politikoa (mitinak, pintaketak, etab.) eta elkarteen izenak adierazteko bazarrik erabiltzen delako.
- Hizkuntza idatziak duen garrantziak, kanpoan idatzia barenertzeko prozesuaren bidez, gaurregun gehienbat erdararen alde jokatzeko duela, euskara idatziaren presentzia hain eskasa delako.

2.2. Euskara mintzatuaren aldetik

- Leku publikoetan eta herritarren artean euskara mintzatuaren erabilpena %25 eskasekoa zela agertzen genuen. Euskara jakin %55ek baldin badaki, erabili erdiek ere ez dutela erabiltzen, alegia.
Bestalde, erabilpenik bazuena, gazteen artean agertzen zela ikusten genuen, %16,4 besterik ez bait zen. Zerbait gehiago, baina eskas baita ere, helduen eta haurren artean; eta gehiena, adinekoen (zaharren) artean.
- Udal-Batzordeetako jokoera, euskararen erabilpen erreala-
ren aldetik, nahiko eskasa izan dela ere agertu da, nahiz eta gehienek euskara ezagutu. Azkenean, herri txikietako Udal-Batzordeetan, ez beti, erabiltzen dute euskara, baina edozein aitzakia (funtzionario edo tekniko erdalduen presentzia) nahikoa da erdarara pasatzeko eta honetan jarraitzeko.
- Udal-Administrazioaren aldetik, berriz, datuek agertzen dutenez, egoera eskasagoa ageri da oraindik. Jakin ere, hirutik batek besterik ez dakielako eta erabili, dakitenetatik erdiak baino askoz gutxiagok erabiltzen delako. Herritarrei zerbitzu egoki bat eskaini ahal izateko, asko falta dela ezin uka eta gauzak aldatzen hasi beharko dutela. Badirudi, izan ere, halako aldatu nahiez bat edo inertzia bat dagoela funtzionarioen artean euskararen erabilpenari sarbiderik ez emateko.
- Gizarte-Zerbitzuek, ezagupidearen aldetik, eta erabilpena-

ren aldetik ere, Administrazioiko funtzionarioek baino egoera zerbait hobea agertzen badute ere, euskararen erabilpena zerbitzu mota batzuetara mugatua dago. Gehiena Komerztziora (jatetxe, taberna, harategi etab.) eta zerbitzu pertsonaletara. Askoz gutxiago Diru-etxe, Osasun-Zerbitzu, Gizarte-Ardura-Zerbitzuetara. Ia ezer ez Garraio-Zerbitzuetara edo Ostatu eta Atsedeen-Zerbitzuetara. Gizarteko zerbitzuen artean ere, beraz, gehienak euskararen aldetik motz gelditzen dira, herritarren hizkuntz egoerari egokitzeko orduan. Asko falta da oraindik euskarari dagokion sarbidea lortzeko.

Atal honen konklusio gisa, zera esan dezakegu:

- Egia baldin bada, Joxean Artzek dioen bezala, hizkuntza bat ez dela galtzen ez dakitenek ikasten ez dutelako, dakitenek erabiltzen ez dutelako baizik, eta euskaldun gehienek erdara gehiago erabiltzen dutela euskara baino, leku publikoetan eta batez ere Udal-Erakunde eta Gizarte-Zerbitzuetan ikusirik garbi dago euskararen etorkizuna nahiko ilun agertzen dela.
- Euskararen iraupenari begira jarriz gero, grabea dela ezin uka Gizarte-Zerbitzuen aldetik eta batez ere Udal-Administrazioaren aldetik dagoen desoreka herritarren hizkuntz egoerarekiko.
- Euskararen erabilpena hain eskasa izateak garbi agertzen digu erdara/euskararen arteko indar-erlazioa zeinen desorekatua dagoen erdararen alde eta euskararen kontra. Horrela, hizkuntz ordezkapen edo sustutuzio-prozesua oso aurreratua dagoela ezin uka. Batzuen ustez, itzuli ezinezko *point of no return* edo errekuperatu ezinezko puntura iristeraino.
- Probintzia osoari begira, itzuli ezinezko puntura iritsita gaudela esatea gehiegizko badirudi ere, probintziako bailara batzuetan (Donostialde osoa eta Bidasoa Behea) arrisku handia dagoela, neurri garrantzak hartzen ez badira, betiko erdaldunduak gelditzeko ere garbi dago.
- Jakina da errezetarik edo formula magikorik ez dagoela egoera honi buelta emateko. Baina garrantzi handia du lehenik egoeraren berri zehatz-mehatz jakiteak, nondik hasi behar den jakiteko. Ez bait dira berdinak Urola edo Kosta eta Donostialde eta Bidasoa Beheko egoerak. Ondoren hartu beharko dira erabakiak eta ekintz programa zehatz bat

burutu, non zer aldatu behar den erabaki eta gero. Buru-belarri lan eginez, errekurso eta baliabideak martxan jarritz, egoera horren aldaketa posible egiteko. Helburuak epeka markatuz eta lorpen edo frakaso guztien kontrol zehatza eginez. Okerrak zuzendu eta epe berrirako helburuak markatu, ekintz programa burutu eta errekursoak martxan jarritz.

Horrela jokatzeko ez bada, nekez lortuko da, medio edo baliabide arruntekin bakarrik, orain arte bezala jarraituz alegia, oraingo tendentzia aldatu eta hizkuntzaren normalizazio batetara iristea.

Siadeco

¹ Orain aurkezten dugun ikerketaren lehen atal honen helburua, euskara idatzia-riaren presentzia ageriko ezaugarrietan neurtzea da. Jakin nahi duguna, hain zuzen, horixe da: Ea zenbaterainoko lekua egiten zaion euskarari mota guztietako ageriko ezaugarrien mundu horretan. Kontutan hartu ditugun arloak hauek izan dira:

- a) **Publizitatea** (Kartelak, pintadak, anuntzioak)
 - Komertziala (kanpoan edo erakustokietan)
 - Politikoa (kanpoan edo erakustokietan)
 - Bestelakoa (kanpoan edo erakustokietan)
- b) **Lekuen izenak** (Izen ofizialak eta idatziak)
 - Herrien edo Auzoen izenak (errotuloak)
 - Plaza edo enparantzen izenak
 - Kaleen izenak
 - Etxeen izenak
- c) **Establezimenduen izenak**
 - Denda eta Almazenen izenak
 - Taberna eta Jatetxeen izenak
 - Banketxe eta Aurrezki Kutxen izenak
 - Beste Zerbitzuen izenak
- d) **Elkarteen egoitzen izenak**
 - Elkarte politiko eta sindikalen izenak
 - Kultur elkarten izenak
 - Jolas eta kirol elkarten izenak
 - Jan-edan elkarten izenak
 - Bestelako elkarten izenak

Ageriko ezaugarri guzti hauen artean bildu den informazioa zera da: zenbat agertzen ziren euskaraz bakarrik (zuzen eta oker idatziak), bi hizkuntzetan edo erdaraz bakarrik.

Esan beharra dago azterketa hau ez dela exhaustiboa izan, baizik eta Gipuzkoako Udalerrietako kale nagusietara mugatu dela.

Horrela jakin nahi izan dugu, Gipuzkoako Udalerrietan bizi den jendeak Udale-

rriko Kale nagusian begibistan ikusten duen guzti horretatik zenbat ikusten duen euskaraz idatzita.

Datu horiek 98 Udalerri zatietan jasoak izan dira. Udalerri bakoitzean kale nagusia bezala aukeratua izan den kalean eta Donostiako hiriburuan 13 kaletan (Hiri barneko 6 kaletan eta 7 auzoetako kaletan). Pasaian, berriz, bere 4 auzoetan.

Esan beharrik ez dago datu hauek ez direla jeneralizagarriak udalerri mailan. Izan ere kale nagusian gertatzen dena ez da nahitanahiez beste auzoetako kaletan gertatzen. Datu hauen konparagarritasuna Udalerri bakoitzeko kale nagusietara mugatzen da. Beraz, konpara daiteke Udalerri bateko kale nagusian gertatzen dena beste Udalerri bateko kale nagusian gertatzen denarekin, alegia, baina ezin da Udalerri bakoitzaren barnean kale nagusian gertatzen dena beste guztietara jeneralizatu.

Konparagarritasuna oraindik egokiagoa da bailara- edo eskualde-mailan. Eskualdea osatzen duten Udalerrietako kale nagusietako euskararen presentziaren berri ematen bait digu. Orduan, eskualde batean gertatzen dena beste eskualde batean gertatzen denarekin konpara daiteke, eta argigarri gertatzen da batean eta bestean gertatzen dena elkarren parean jartzea, eskualde bakoitzeko giroaren berri ematen bait digu.

Datuen esannahia, ordea, probintzi mailan gertatzen da interesgarriena, jakina den bezala, berak ematen bait digu probintzian zehar, han eta hemen 98 kale-zatitan jasotako datuekin, probintzia osoan euskara idatziaren presentzia zenbaterainokoa den.

Lehen ere esan dugu Probintziako Udalerrietako Kale nagusietako giroa ezin dela hartu Udalerri bakoitzak dituen kale guztietako giroaren adierazgarritzat. Izan ere, jakina da Udalerri handietan zenbait auzotako kaletan kale nagusian baino giro eraldunagoa dagoela. Beraz, bildu dugun informazio honetan garbi dago euskara idatziaren erabilpen-maila altuagoak agertzen direla exhaustiboki kale guztietan informazioa bildu balitz baino. Beraz, ziur esan dezakegu zera da: euskara idatziaren erabilpena, Gipuzkoako probintzian zehar, ez dela hemen agertzen dena baino handiagoa. Izatekoan ere, apalagoa edo baxuagoa.

² Orain aurkezten ditugun datuak mementuko «flash» edo argazki baten gisa-koak dira: Gipuzkoako probintzia osoan 1983 ko Otsailaren azken astean, salbuespen bakar batzuk izan ezik, jasotakoak, alegia.

Lehen aipaturiko 98 Udalerri edo auzoetan datuak biltzeko, Otsailaren 26 eta 27 egunak izendatu ziren: larunbata eta igandea, hain zuzen. Larunbatean, goiza eta arratsaldea hartu behar ziren batez ere, erosketak egiten eta txikiteo edo poteoan kalean zehar zebiltzaten artean euskararen erabilpena neurtzeko. Igande goiza eta eguerdia, berriz, enparantzetan, parkeetan eta beste jolas-tokietan datuak jasotzeko.

Bestalde, Udalerri bakoitzean aurrez definituriko puntuetan (herriko enparantzian, parkean, pasealekuan, kalean etab.) eta izendaturiko orduetan, mementu horretan eta leku horretan, zenbat pertsona zeuden kontatu behar zen eta horietatik zenbat ziren euskaraz hitzegiten ari zirenak kontutan hartu. Datuak jasotzerakoan, gainera, leku horretan zeuden pertsonen adina ere kontutan hartu behar zen, haurrek (0-14), gazteak (15-24), helduak (25-64) edo zaharrak (65 eta +) ziren bereizteko eran. Jakina da, izan ere, guztiak zaku berean sartuz gero, adin-taldeen artean dauden diferentzia nabarmenak galdu cgingo liratekeela. Horregatik adin-taldeen bereizketa egitea eta jasotzea beharrezkotzat jo genuen.

Datu-bilketa egiteko leku edo puntu bezala (txosten honen eranskinan ageri den inkesta-ereduan ikus daitekeenez) honako 8 hauek izan ziren.

1. Udalerriko edo auzoko enparantza nagusiena.
2. Parke edo Jardín nagusiena.
3. Jenderik gehiena ibili ohi den pasealekua.
4. Erosketa gehien egiten den kalea.
5. Txikiteo gehien egiten den kalea.
6. Pelotaleku, frontoi edo antzeko jolastokia.
7. Futbol zelaia.
8. Beste jolastoki bereziak (pizsina, polikiroldegia, etab.).

Orain arteko oharretan eman ditugu datu-bilketari buruz behar ziren argibideak. Pasa gaitzen orain emaitzei buruz zenbait ohar egitera. Hauek ere metodologiazkoak, noski.

Gipuzkoako 98 Udalerri eta Auzoetako enparantza, ibilbide, kale eta beste leku publikoetan kontatu ziren pertsonak ia 60.000 (juxtu-juxtu 58.910) izan ziren. Biztanleen Zentsuaz aparte, inoiz egin den datu-bilketarik zabalena eta oparoena. Zifra hori, ordea, Udalerri eta Eskualdez Eskualde bildutako datuen batueta besterik ez da.

Errepresentatibitateari dagokionez, datu horrek ez du, beraz, kontutan hartzen eskualde bakoitzak duen demografiako pisu berezia, eta horrela kontatu diren 60.000 pertsonako multzo horretan eskualde bakoitzeko biztanle bakoitzari pisu ezberdina ematen dio, batuketa egiterakoan.

Izan ere gertatzen da, Urola edo Kosta bailarako jendetza Bidasoa edo Donostialdekoa baino askoz urriagoa izan arren, batuketa-sistema honetan ematen zaien pisuagatik, Urola edo Kostakoak gehiago errepresentatuak dauden bitartean, Bidasoa edo Donostialdekoak gutxiegi errepresentatuak aurkitzen direla.

Beraz, datu horiek zuzenketa bat eskatzen dutela, garbi dago. Eta bere onera ekartzeko eta bere esannahi jatorra adierazteko, ponderazio edo pisu-egokitze baten beharrea aurkitzen dira.

Delako Ponderazio edo pisu-egokitze hori egiteko erabili dugun sistema, Udalerri bakoitzak Eskualdearen barnean duen jende-proportzioa, ponderazio-indize bezala hartzea izan da.

Horrela, eskualde batzutako biztanleak besteetakoak baino errepresentatuagoak egoteko arriskua, deseginik gelditzen da.

Bada oraindik beste maila bateko ponderazio edo pisu-egokitze batzu egin beharra ere. Izan ere, orain arte aipatu ditugun datuetan jendetza adina kontutan hartu gabe ibili gara. Jendetza osoa bakarrik kontutan harturik, alegia.

Gertatzen dena, ordea, zera da: bildu diren datuetan agertzen diren haur, gazte, heldu eta zaharren proportzioak une horretan leku publikoetan, enparantza, parkean edo kalean zeuden pertsonenak zirela. Horrek ez du, ordea, esan nahi Udalerri edo Eskualdeko jendetza egiturari dagokion haurren, gazteen, helduen eta zaharren proportzioak leku publiko horietan zeudenak berdinak direnik. Harrigarria litzateke horrela gertatzea. Askoz normalagoa dirudi leku-publikoetan aurkitutako proportzioak eta jendetza osoarenak bat ez etortzea. Normalean haurrak eta gazteak leku publikoetan beren adin-taldeen kopuru osoen proportzio handiagoan ibili ohi dira, helduak eta zaharrak baino. Beraz, haurrek eta gazteek errepresentazio gehiegi duten bitartean, helduek eta zaharrek gutxiegi dutela garbi agertzen da.

Horregatik, beraz, adin-taldeen proportzioek ere ponderazio edo pisu-egokitze

bat eskatzen dute. Bailara bakoitzeko adin-egitura izan da erreferentzia bezala erabili duguna, zuzenketa edo ponderazioa egiterakoan. Bera delako ponderazio edo pisu-egokitzeak kontutan behar den bezala hartzen dituen.

³ Atal bakoitzean bezala, hitz batzutan labor-bilduz, datu bilketa nola egin den adierazten ahaleginduko gara.

Udalerrri bakoitzean Gizarte-Zerbitzuetako datu-biltzeari buruz emandako oharrek honela zioten:

Lehen orrialdea nola bete behar den

- Orrialde honetan zerbitzu bakoitzean zenbat enplegatu diren eta horietatik zenbat euskaldun eta euskararen erabilpena bertakoen artean eta kanpokoe-kin zenbaterainokoa den jaso behar da.
- Orri honetan izendatzen diren zerbitzuetatik kale nagusian dauden zerbitzu-mota bakoitzeko zerbitzurik handieneko datuak bildu behar dira.
- Kale nagusian aurkitzen ez diren zerbitzuak dauden lekura joan eta bete behar dira (Trenbide geltokia, Osasun Zerbitzuak eta antzekoak).
- Zerbitzu bakoitzeko arduradunarekin elkarrizketa bidez jasotako datuekin bete behar da.

Bigarren orrialdea nola bete behar den

- Orrialde honetan euskara idatziaren presentzia jaso behar da.
- Orrialdeko lehen zutabean, zerbitzuaren barnean, ormetan ageri diren kartel, egutegi etab. kanpoan inprimatuak izan direnak jaso behar dira.
- Bigarren zutabean, bertakoek egindako idazkiak (oharrak, anuntzioak etab.).

Hirugarren orrialdea nola bete behar den

- Zerbitzuan pasatako minutuetan nola enplegatuen artean hala hauek herritarrekin hitzegiterakoan, zein hizkuntzatan mintzatzen diren, jaso behar da.

Datu-bilketari buruz esan dugunaz gainera, beste metodologiako ohar bat ere egin beharra dago eta hori datuen ponderazio edo pisu-egokitzeari buruzkoa da.

Izan ere, zenbait zerbitzutan enplegatu bakarra dagoenetan adibidez, ezinezkoa gertatzen da enplegatuen arteko elkarrizketa edo/eta era berean herritarrik ez dagoenean enplegatuak herritarrekin elkarrizketa egitea.

Horregatik, aldi bakoitzean, zenbat pertsona kontaktu diren jaso dugu eta proportzioak egiterakoan kontutan izan dugu aldian aldiko kopurua.

Bestalde, euskara idatziari dagokionez, orrian agertzen ziren ehunekoak (%) zerbitzu bakoitzeko enplegu osoari erreferentzia eginez ponderatu ditugu. Horrela zerbitzu bakoitzean agertzen den euskara idatzia hobeto baloraturik gelditzen dela uste dugu.

Azkenik, euskara mintzatuaren erabilpenari dagokionez, ponderazio-kriterioa euskara ezagutzen duten enplegatuena izan da. Horrela garbiago gelditzen dira euskararen erabilpenaren proportzioak.